

Jerzy Łojek

"La Presse en France : genese et evolution de ses fonctions psycho-sociales", Madeleine Varin d'Ainvelle, Paris 1965 : [recenzja]

Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego 6/1, 281-283

1967

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

I

Madeleine Varin d'Ainvelle: *La Presse en France. Genèse et évolution de ses fonctions psycho-sociales*, Presses Universitaires de France, Paris 1965, ss. 253.

Autorką tej interesująco pomyślanej książki jest asystentka na wydziale literatury i nauk humanistycznych uniwersytetu w Grenoble. Praca jej jest właściwie zbiorem studiów nad wybranymi zagadnieniami z historii prasy we Francji, a skonstruowana została w oparciu o obszerną (choć nie wyczerpującą) literaturę zagadnienia oraz materiały zaczerpnięte wprost z lektury prasy. Celem autorki było przedstawienie różnych aspektów i ewolucji roli społecznej prasy we Francji, przede wszystkim prasy informacyjnej. Interesuje ją rola „psycho-społeczna” prasy francuskiej w rozwoju historycznym, z pominięciem jednakże problemów politycznych, socjologicznych i ekonomicznych. „Nous groupons les moyens de diffusion et les journaux selon leurs ressemblances formelles quant à leur rôle psycho-sociale[...]” Perspektywa autorki „est orientée dans une seule direction et envisage les instruments de diffusion non dans leur rôle politique ou sociologique, mais uniquement sous l’angle psycho-social” (s. 7). To dość szczególne założenie narzuciło autorce koncepcję pracy trudną do zrealizowania, jako że wyabstrahowanie „psychospołecznej” roli prasy i w ogóle środków masowego rozpowszechniania informacji z całokształtu stosunków politycznych i społecznych (a z drugiej strony warunków technicznych) danej epoki jest po prostu niemożliwe.

Dzieło przez autorkę zamierzone powinno oprzeć się na analizie dwóch przede wszystkim kompleksów zagadnień: 1) rozwoju techniki masowego przekazywania informacji i rozszerzania zakresu zainteresowań prasy aż do objęcia przez nią wszystkich dziedzin życia społecznego oraz 2) rozwoju roli prasy w życiu społecznym, zwiększania jej wpływu na świadomość społeczną i wzrostu jej udziału w kształtowaniu opinii publicznej. Były to zadania bardzo trudne do wykonania, toteż autorka swoich postulatów badawczych w końcu nie zrealizowała, a nawet nie przedstawiła (choćby w zarysie) najważniejszych zagadnień, którymi za-

jąc się powinna. Problematyka książki jest zbyt obszerna, autorka mogła objąć ją tylko powierzchownie, mogła zająć się tylko zagadnieniami wybranymi (i to dość przypadkowo): kompilując ustalenia autorów dzieł monograficznych wiele problemów spłycała, w wielu miejscach przedstawiła czytelnikowi oklepane truizmy. Książka zawiera w końcu tylko studia nad rozwojem treści prasy, w pewnym stopniu nad rozwojem sposobów przekazywania informacji; brak w niej natomiast zupełnie problemów wpływu prasy na świadomość społeczeństwa i kształtowanie się opinii publicznej, analizy roli prasy w życiu codziennym i stosunkach społecznych; kwestia roli „psycho-społecznej” prasy francuskiej w poszczególnych okresach jej rozwoju gdzieś się autorce w końcu zagubiła. Wydaje się nawet, że tytuł pracy sformułowany został nie-szczyśliwie, a przystosowanie go do rzeczywistej treści książki usunęłoby wiele nieporozumień.

Aczkolwiek zamierzeniem autorki było kolejne omówienie zasadniczych problemów, a nie przedstawienie chronologiczne rozwoju prasy we Francji, to jednak książka okazała się w końcu zbiorem studiów nad wybranymi momentami historii prasy francuskiej, od czasów najdawniejszych aż po epokę nam współczesną. Jedno w tej książce jest niewątpliwie warte podkreślenia jako cenne osiągnięcie: autorka wychodzi od badania informacji, sposobów jej rozpowszechniania, szybkości i zakresu jej cyrkulacji i dopiero później podejmuje badanie prasy jako specyficznego sposobu gromadzenia i upowszechniania wiadomości i poglądów. To oryginalne i cenne założenie nie dało jednak większych efektów. Autorka przedstawiła interesująco rozpowszechnianie informacji w Galii pod władzą Imperium Rzymskiego („journal parlé des Gaulois”), prześliznęła się nad okresem średniowiecza, obszernie i ciekawie przedstawiła początki prasy europejskiej i francuskiej w XVI i XVII w., dała parę cennych przyczynków do historii prasy francuskiej w XVIII w., choć tematy w tym zakresie wybrała dość dowolnie (najciekawszy w całej książce jest zapewne rozdział poświęcony pierwszemu dziennikowi we Francji, „Journal de Paris” z 1777 r., „Le Pain quotidien”, s. 117—136). Jednakże wraz z wiekiem XIX weszła w gąszcz tak skomplikowanych problemów, że nawet ich systematyzacja i odpowiednie zgrupowanie okazały się ponad jej siły. Skondensowała więc do maksimum wykład dotyczący prasy nowoczesnej i najnowszej (okres od początków rozpowszechniania informacji do końca XVIII w., s. 9—167; wiek XIX i XX, s. 169—230). Wynikiem tego było spłylenie analizy i przedstawienie wybranych zagadnień w sposób uproszczony i wyrwykowy. Posiłkowanie się szczerze cytowanymi wyjątkami z treści gazet informacyjnych i skądinąd znanymi liczbami niewiele tu pomogło.

Książka pomyślana była informatywnie, wiele koncepcji autorki

uznać trzeba za interesujące i metodologicznie bardzo cenne. Wszelako osiągnięcie wskazanych we wstępie celów okazało się ponad własne siły autorki.

Jerzy Łojek

II

Katalog prasy wojennej Ludowego Wojska Polskiego 1943—1945, opracowała Paulina Pakier, Warszawa 1965. Wydawnictwa Centralnej Biblioteki Wojskowej. Dodatek do *Komunikatu bibliograficznego*, t. 29: 1965, z. 1, s. 22.

Z uznaniem powitać należy inicjatywę Centralnej Biblioteki Wojskowej oraz autorki opracowania *Katalogu prasy wojennej Ludowego Wojska Polskiego*, obejmującego swym zasięgiem chronologicznym okres od początku formowania się 1 Dywizji im. Tadeusza Kościuszki aż do zwycięstwa nad hitleryzmem. Kwerenda do *Katalogu* objęła 100 bibliotek, muzeów, archiwów i instytutów krajowych i dała w rezultacie zestaw i obraz stanu zachowania 35 tytułów, w tym 10 gazetek powielanych.

Jest to właściwie więcej niż katalog, raczej połączenie bibliografii z katalogiem, przy czym w opisie bibliograficznym uwzględniono jedynie opis pierwszego numeru czasopisma, wszelkie zaś zmiany elementów bibliograficznych umieszczono w obfitych adnotacjach. Szkoda tylko, że w owych adnotacjach nie rozróżniono danych pochodzących z autopsji i z innych źródeł. Pożyteczne byłoby także sygnalizowanie objętości poszczególnych czasopism.

Wydaje się, że *Katalog* jest w zasadzie kompletny, gdy chodzi o ilość tytułów wydawanych drukiem. Zauważyłem jedynie brak czasopisma wydawanego przez wojsko dla ludności cywilnej pt. „Nowiny Inowrocławskie” (luty — marzec 1945, dalej pt. „Biuletyn Inowrocławski”), który to tytuł nie zachował się prawdopodobnie w zbiorach publicznych, oraz czasopisma „Podchorąży”, którego pierwszy numer ukazał się 15 IV 1945 r. Ponadto należałoby jeszcze przeprowadzić poszukiwania następujących tytułów: „Biuletyn Bojowy” (IV 1945), „Biuletyn Marszowy” (6 DP), „Nasze Echo” (25 pp), „Żołnierz Bezpieczeństwa” (Katowice, od 1 V 1945) oraz „Biuletyn Zarządu Pol.-Wych. Jedn. Wojsk. 3682” (Kraków). Nie wiadomo jednak, czy ta ostatnia pozycja zaczęła się ukazywać przed 9 maja 1945 r.

Tytuł *Katalogu* sugeruje, iż autorce chodzi o całą prasę wojskową omawianego okresu. Termin bowiem „prasa wojenna” sugeruje raczej prasę wojskową z okresu wojny, w przeciwieństwie do „prasy frontowej”, który to termin jest jednoznaczny. Jeśli czytelnik tak może tłumaczyć znaczenie tytułu, dziwi nieco pominięcie czasopisma „Lekarz Wojskowy”, które ukazywało się (a przynajmniej było datowane) w Lu-